

Gaál Csaba

Nerrière J. P. – Hon D.: *Globish az egész világ*

Nyelvi gondolatok egy könyvértékelés kapcsán

*Ismertem egyszer egy illetőt,
aki akcentussal beszélt egy dialektust.*

Irvin Shrewbury Cobb amerikai humorista

Szeretem a könyveket, sok kiadványt veszek és olvasok a legkülönbözőbb témákban, így érdekelnek a nyelvi kérdésekkel foglalkozó kötetek is. Vannak könyvek, amelyek gyönyörködtetnek leírásukkal, stílusukkal, témájukkal, mások elgondolkodtatnak, és vannak olyanok, amelyek kifejezetten bosszantanak. Most egy ilyenről lesz szó. No nem az egyszerű hibák miatti mérgeződésre utalok, mert hiba nélküli könyv nem létezik. Egy talán szándékosan provokáló vagy csak hiányos tudásból származó nyelvkönyvről fogok írni, amelynek butító hatása – példája miatt – mérhetetlen károkat okozhat. Kiadnak ugyanis egy olyan könyvet, amelyet senki sem lektorált, és amely komoly magyartalanságotól hemzseg, és ezekre a fordító még büszke is, ráadásul magyarázza a lehetetlent. De lássuk sorjában.

CÍM- ÉS FOGALOMTISZTÁZÁS A „globish” megjelölés globális világunkra utal, vagyis arra, hogy az így elnevezett „új” nyelvvel mindenütt boldogulhatunk. A szerzők nem egyszerűsített, hanem különleges angolt véltek összeállítani, amely – állításuk szerint – többé már nem az, ami alapjául szolgált, de nem is tört angol. Elgondolásuk szerint ezzel a tákolt nyelvvel senkinek – így az angoloknak – sincs előnye (?), mert általa nyelviileg senki sem állhat a másik felett. De ugyan hogyan tudja magát az angol anyanyelvű társalgó partner egy jóval primitívebb angolra átállítani? A könyv szerint neki ezt kellene mondania: „Ma globish szinten kell beszélnem, hogy ez a másik ember meg tudjon érteni.” Számomra elképzelhetetlen helyzet, ha abból indulok ki, hogy a globish valóban nem csak egyszerűsített angol.

VISSZATEKINTÉS Világnyelvet többen kíséreltek meg létrehozni, ezek közül talán Zamenhof (1859–1917) lengyel nemzetiségű orvos neve a legismertebb, aki megszerkesztette az *esperantót*. Kétségtelen azonban, hogy mára az angol vált világnyelvvé. Már a XX. század elején megindultak a kísérletek egy második nyelvnek szánt leegyszerűsített angol megalkotására. C. K. Odgen cambridge-i professzor 1928-ban

kezdte el ez irányú tudományos munkáját, amelynek során 850 szóra csökkentette az alapnyelvet, és elkészítette az ún. *basic Englisht*. Tankönyve egyébként magyarul is megjelent, az édesapámtól örökölt könyvek között megtaláltam az 1932-es kiadást. Az író H. G. Wells (1866–1946) egyébként annak idején azt jósolta, hogy 2020-ban a földkerekség minden lakója ezt a nyelvet beszéli majd.

FORMAI MEGJELENÉS A *Globish az egész világ* című könyvben az eredeti szöveg és a fordítás minden oldalon egymás mellett olvasható. A könyv végén méltatják a fordító eme nagy vívmányát, miszerint jó választás volt ez a megoldás, hiszen az ő feladata, hogy „kifejlessze a párhuzamos fordítás első példáját, amit lehet, hogy számos jövőbeli fordításhoz fognak használni”. Tompítsuk mindjárt a nagy „felfedezést”: az ötlet régi, negyven évvel ezelőtt már léteztek magyar kiadású kétnyelvű könyvek hasonló megjelenésben (Németországban jelenleg is kaphatók ilyenek), amelyek egyik oldalán volt olvasható az idegen szöveg és tükröképként a szemközti oldalon az irodalmi fordítás. Nem érdem tehát a leírt forma, és főképpen nem újítás!

BÍRÁLÓ MEGJEGYZÉSEK A magyar kiadáshoz írt előszóban az áll, hogy „külön figyelmet fordítottunk az eredeti szöveg nyelvtani szerkezetének, szóhasználatának követésére”. Hogy érzékelhessük, miről is van szó, a könyv szerzőinek a kiadványban történő bemutatását idézetekkel adom vissza:

„Jean-Paul Nerrière világszerte el volt ismerve az előrelátásáért... Az amerikai IBM-nél, mint a nemzetközi marketingért felelős alelnök, használta és meg is figyelte az angol nyelvet – napi szinten – sokféle variációjában... Nerrière szintén ki lett tüntetve a *Légion d'honneur*-ral.”

„Mint fiatalember, David Hon helikopterekből ugrott ki Vietnámban és angolt tanított Dél-Amerikában... [Mi köze egymáshoz a két eseménynek?] egy másik irány, a számítógépek korában, Hon-t arra vezette, hogy kifejlessze a világ első, élethű orvosi szimulátorát”.

További példák a kétségbeejtően *magyartalan* (és szinte alig érthető) *fordításra*. Az itt következő, általam kiragadott

részek nem azért nagyon zavaróak, mert kiemeltem a szövegkörnyezetből, ezek összefüggéseikben is tényleg ilyenek.

- Mi lenne, ha a világ 50%-nak nagyon szüksége lenne egy bizonyos eszközre... (7)
- ...nem lenne egyáltalán használva (35)
- ...mindenfajta angol fel van használva (58)
- ...más szavak vannak megengedve (126)
- ...véget kellene, hogy vessenek minden bizonyosságnak azok az emberek között (36)
- ...a probléma egy részeként lesz azonosítva, inkább, mint alap megoldásként (38)
- Mindenkinék egy nyelv a valaha volt legjobb eszköz lenne (55)
- ...sok angol tanár ránézett az elképzelésre – és aztán el is nézett onnan (151)

A szerzők úgy gondolják: „Nem sok ember beszéli manapság úgy az angolt, mint az Angol Királynő”. Vagyis azt sugallják, mivel ma egyre több akcentus válik megszokottá, a kiejtésnek csak „érthetőnek” kell lennie. Nincs szükség tökéletes kiejtésre, csak egy megérthetőre. (Ebben az összefüggésben nem egészen világos, miért szerepel itt a nyelvtanulástól teljesen távol álló és ide nem illő megjegyzés, miszerint „Egy idegen akcentus... képes szexissé tenni”). A szerzők tovább mennek az egyszerűsítésben, és ez már az előzőekből is következik: „Amikor megtanulsz egy Globish szót, nem lesz szükség megtanulni a helyesírási vagy kiejtési szabályokat.” Ugyan hogyan tanuljuk meg a szavakat, ha figyelmen kívül hagyhatjuk a kiejtési szabályokat? Mindenki az anyanyelvre szerinti fonetika szerint jár el? Ismert, hogy idegen nyelvi beszédünkbe belevisszük anyanyelvünk jellegzetességeit. És mi lesz az írással? Beszélni (de hogyan!) tudó, viszont helyesen írni képtelen emberek társalognak globishul? Félig írástudatlan idegen nyelvűeket nehezen tudok elképzelni. A kérdéses eljárásban kétkedőket meg tudom nyugtatni: a könyvben megadott szöszedetben valóban hiányoznak a kiejtésre és a szokásos, elengedhetetlen szótári alakokra vonatkozó adatok. Bár a hangsúlyokat az új nyelv is fontosnak ítélni, a szótárban azonban erre sem találunk utalást.

Az elrettentő és hemzsegő *helyesírási hibákról* alig érdemes beszélni, mégis néhány példa: *kultúrális, standard-eket, Globish-ul* stb.

A kiszemelt olvasótábor, illetve a globish nyelvet tanulók szellemi szintjére jellemzőnek tartom az egy-egy oldalon megjelenő, idegennek vélt szavak magyarázatait. Ha ezek valóban ismertetésre szorulnak, akkor nagy a baj. De nézzünk néhány példát.

- nyelvtan: a szavak szerkezete a mondaton belül
- kiejtés: a nyelvben a hangzók helyes beszéde
- lecke: a tanfolyam egy része
- dialektus: az anyanyelv különböző módon való kiejtése
- fejezet: az emberek a könyvet kisebb részekre osztják
- taxi: az autós pénzért különböző helyre visz
- hotel: fizetsz a szobáért, ahol éjszakázol

KI A FORDÍTÓ? Legvégül hadd szóljak a fordítás elkövetőjéről is, mivel a leírtak után nem lehet csodálkozni, ha személye rendkívül kíváncsivá tett. A világhálón annyit tudtam csak összeszedni, hogy a Pécsi Tudományegyetemhez kötődik, és hogy angolt tanított. Szomorúan olvastam, hogy Írországban, Angliában és ösztöndíjjal az USA-ban is tanult. Kár volt odamennie, jobb lett volna ehelyett anyanyelvét jobban elsajátítani. De hogy a róla bennem kialakult képet tovább árnyaljam, döbbenetes tájékoztatásáról kell még szólnom. Az angol szövegben például hozzák a svájci négynyelvűséget, megemlítve a kevésbé ismert *rétoromán (Romansh)* nyelvet, amelyet kiváló fordítónk *románnak* (sic!) jelöl. Ennyit az ő nagy általános és nyelvészeti műveltségéről, amely sok mindenre magyarázatot ad.

ÖSSZEGEZVE Az a véleményem, hogy a globish olyan tákolmány, amely az angol nyelvet sarkaiból kifordítja, újabb „pidgin” angolt szerkeszt, az írástudó embert félalfabétává teszi. Hovatovább csak kézjelekkel, testbeszéddel, mako-gással tartunk kapcsolatot egymással. Jó lenne megszívlelni G. B. Shaw mondását: „Az angolt lehet a legkönnyebben rosszul beszélni.” A fordító megerőszkolja a magyar nyelvet, sőt a globishhoz idomítja, azonos szintre süllyeszti, mert a szövegbéli szavak magyarok, de a mondatok csak emlékeztetnek az anyanyelvünkre. Miért haladunk tovább a nyelvhasználatunk silányításában? Amilyen a globish magyar fordítása, olyan a mintául szolgáló fércmunka. A németek már felismerték a globish tarthatatlanságát, hiszen az igénységére kényes *Langenscheidt* nyelvi kiadónál megjelent ugyanez a mű, de gyorsan visszavonták, nem kapható. Ők hamarabb észhez tértek.